

สุขและทุกข์ ในงานของนักเขียนสตรีไทย

ดวงมณ จิตรจรรย์

วรรณคดีไทยแต่เดิมดำรงอยู่ในฐานะสิ่งจรรโลงใจของชุมชน ศิลปะ(การแสดง) และพิธีกรรมในสังคมไทยมักปรากฏควบคู่กันเป็นเครื่องหมายของความเป็นปกติสุขของรัฐ การแต่งบทประพันธ์อันมีค่าขึ้นมาใหม่ถือเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญของยุคในเวลาเดียวกันบทประพันธ์เก่าที่มีชื่อเสียงก็อาจได้รับการขัดเกลาแต่งเติม หรือแต่งขึ้นเป็นสำนวนใหม่

ก่อนความเป็นปึกแผ่นของวัฒนธรรมการอ่าน งานประพันธ์ของไทยส่วนใหญ่เป็นงานร้อยกรองเพื่อขับขานให้เข้ากับคีตศิลป์ หรือมีฉันทลักษณ์ไว้สวดหรือเทศน์เป็นทำนองต่างๆ วรรณคดีไทยย่อมมีเนื้อหาเกี่ยวพันกับประสบการณ์ของมนุษย์ ทั้งทุกข์และสุขเช่นเดียวกับวรรณคดีของกลุ่มชนอื่น การเปิดเผยความซับซ้อนของอารมณ์ทุกข์และสุขเป็นที่มาของประสบการณ์ทางสุนทรียะในหมู่ผู้สร้างและผู้รับวรรณคดีไทยไม่น้อยไปกว่าชาติอื่น เมื่อถึงเทศกาลงานบุญไหว้พระตามประเพณี หญิงชายชาวบ้านได้ถือเอาโอกาสแห่งการสมโภชบูชาชุมนุมกันขับร้องบรรเลงเพลงเป็นการสร้างกุศล บทเพลงเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเพลงทางศาสนาโดยตรง ผู้ขับร้องมักแสดงความหวังของชีวิตพร้อมๆ กับที่ได้สะท้อนความสุขความเศร้าของชีวิตในส่วนลึกออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ ดังที่นิราศสุพรรณของนายมีกล่าวไว้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่า

แล้วไหว้พระวัดบ้านนาสนุก ที่ความทุกข์ร้อนค่อยปลดเปลื้อง
ครั้นพลบค่ำย่ำแสงพระสุริย์ศรี ทวังหวาร้องเพลงวังเวงหวาน
วิเวกไทยไทยให้อาลัยลาญ เสียงประสานแข่งขังระงมกัน
บ้างร้องส่งปีทาทระนาคม้อง เสียงหนอคทโห่งโห่งเพลงชั้นชั้น
มโหรีวีรเวียร้อยน้ำครั้น ทั้งโอดพันไทเราะเสนาะนวล

ในเพลงชาวบ้าน หญิงและชายมีบทบาทเท่าเทียมกันในการร้องโต้กันด้วยปฏิภาณแต่สำหรับการขับเล่านิยาย (ซึ่งเรียกว่าเสภา) ผู้ขับ (ซึ่งเป็นผู้แต่งด้วย-เรียกว่า ครูเสภา) เป็นผู้ชายเท่านั้น ส่วนละครซึ่งเดิมเป็นมหรสพของชาวบ้าน ตัวแสดง (น่าจะเป็นชายล้วน) ต่างก็ร้องกันขณะที่ร้ายรำไปด้วย ภายหลังจึงพัฒนาเป็นมีผู้บอกบทด้วยการด้นและต่อมาจึงมีบทที่แต่งไว้ก่อนในสมัยอยุธยาตอนปลายเมื่อราชสำนักรับละครเข้าไป เกิดเป็นละครใน คือละครผู้หญิงขึ้น ก็มีกวีหญิงสองพี่น้องราชธิดาในพระเจ้าบรมโกศ คือเจ้าฟ้ากุณฑลและเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนาขึ้น 2 สำนวน จนกล่าวกันมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ว่า “บทกลอนพริ้งเพราะหนักหนา ใครสดับก็จับวิญญาณ”

ความผูกพันต่อประเพณีมุขปาฐะที่ผู้สร้างและผู้รับมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดยังเหลือเค้าให้เห็นในวรรณคดีลายลักษณ์ที่กวีกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้รับช่วยขัดเกลาแก้ไขงานของตน กวีมักออกตัวว่ายังด้อยปัญญาแต่ก็ได้พากเพียรสร้างงานขึ้นมาด้วยความวิริยะบากบั่น การกล่าวเช่นนี้แม้กลายเป็นธรรมเนียมของผู้แต่งส่วนใหญ่ ก็ย่อมแสดงว่ามีรากฐานมาจากความสำนึกในความยิ่งใหญ่ของสารจากวรรณคดีที่ตนจะต้องกระทำให้ประจักษ์ร่วมกันในหมู่ผู้รับ งานประพันธ์จึงไม่ใช่สมบัติของผู้ใดผู้หนึ่ง และการขัดเกลางานกับคุณภาพของสารย่อมมีความสัมพันธ์กัน

แม้มีความเห็นว่าวรรณคดีไทยมุ่งประเทืองอารมณ์มากกว่าประเทืองปัญญา แต่ก็อาจอธิบายได้อีกเหมือนกันว่า พลังทางวรรณศิลป์ย่อมเกิดขึ้นด้วยปัญญาของผู้สร้างที่จะประกอบวิสัยทัศน์งดงามจนสุดความสามารถ ในบรรดาผู้มีปัญญาในสังคม กวีย่อมยืนอยู่แถวหน้า บนพื้นฐานของมโนทัศน์ทางพุทธศาสนา ปัญญาที่ลึกซึ้งที่สุดคือ ความเข้าใจในความเป็นจริง

รองศาสตราจารย์ ภาควิภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปัญหาที่ลึกซึ้งที่สุด
คือ ความเข้าใจในความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่ง
การเน้นความสำคัญของปัญญา

ทำให้เราไม่อาจมองข้าม
เนื้อหาทางความคิดของงานประพันธ์ไทยได้
และเนื่องจากธรรมชาติของวรรณคดี
ไม่เอื้อให้ผู้อ่านได้แสดงความคิดอย่างโจ่งแจ้งได้
สารทางอารมณ์ของตัวงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ

อันจะนำพาให้สารทางความคิด
สัมพันธ์กับผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้งจริงใจ

ของชีวิตและสรรพสิ่ง การเน้นความสำคัญของปัญญาทำให้เรา
ไม่อาจมองข้ามเนื้อหาทางความคิดของงานประพันธ์ไทยได้
และเนื่องจากธรรมชาติของวรรณคดีไม่เอื้อให้ผู้อ่านแสดงความคิดอย่าง
โจ่งแจ้งได้ สารทางอารมณ์ของตัวงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ
อันจะนำพาให้สารทางความคิดสัมพันธ์กับผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้งจริงใจ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูทาง
วัฒนธรรมและความตื่นตัวทางปัญญา ได้มีการประชุมกวีแต่ง
วรรณคดีสำคัญขึ้นมาใหม่ พร้อมๆ กับการชำระกฎหมายและ
พระไตรปิฎกในสมัยรัชกาลที่ 1 พอถึงสมัยพระรายนัดดา คือ
รัชกาลที่ 3 วรรณคดีก็ยิ่งเป็นความรู้สำคัญอย่างหนึ่งที่โปรดฯ
ให้จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ

กวีหญิงที่ปรากฏชื่อของยุคนี้มี 2 คน คือ คุณพุ่มและ
คุณสุวรรณ งานของกวีหญิงทั้งสองเป็นงานที่เล็กมากเมื่อเทียบกับ
งานของกวีที่ยิ่งใหญ่ในยุคเดียวกันอย่างสุนทรภู่ รัชกาลที่ 2
(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) และสมเด็จพระ
พระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งอาจขนานนามตามลำดับได้ว่า กวีของ
ประชาชน ศิลปินผู้เป็นเลิศทางบทละคร และปราชญ์ผู้กวีเกียรติ
กวีรัตนโกสินทร์ไว้ด้วยการแต่ง *สมุทรโฆษคำฉันท์* ที่ค้างไว้
ตั้งแต่อยุธยาจนจบบริบูรณ์

คุณพุ่มและคุณสุวรรณ มีชีวิตคล้ายกันในส่วนที่เป็นธิดา

ขุนนางซึ่งได้ถวายตัวเป็นนางข้าหลวงในราชสำนักในรัชกาลที่ 3
ทั้งสองอยู่เป็นโสดตลอดชีวิต คุณพุ่มมีชื่อทางเล่นสักรวาระที่
ออกจากราชการเมื่อยังสาว ได้กลับไปอยู่ที่แพของบิดา คุณพุ่ม
มักเล่นสักรวาระเป็นบุษบาโต้ตอบกับเจ้านายขุนนางที่มาร่วมวงด้วย
ฉีกปากเผ็ดร้อนคมคาย ในตอนนั้นปลายชีวิตเมื่อสิ้นรัชกาลพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แต่งบทเฉลิมพระเกียรติ
สองรัชกาล (คือรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4) ส่วนคุณสุวรรณ
ได้แต่งร้อยกรองบันทึกเหตุการณ์กรรหมื่นอัปสรสุดาเทพประชวร
ในชั้นปลายชีวิตเมื่อเสด็จจรดยังแต่งบทละครไว้ 2 เรื่อง คือ
พระมะเหลเถไถ และ *อุณรุทธร้อยเรื่อง*

บทละครทั้งสองแต่งสำหรับอ่านไม่ใช่เพื่อแสดง ผู้อ่าน
ติดใจในอารมณ์ขันที่แปลกกว่าเรื่องทั่วไป จุดเด่นของพระมะ
เหลเถไถ อยู่ที่คำที่ฟังไม่เป็นภาษาได้ถูกแบบแผนของร้อย
กรอง และเมื่อพิจารณาอาจพบว่าจงใจประดิษฐ์ให้มีเสียง
เบี่ยงเบนจากคำโดยปกติเพื่อกลบเกลื่อนความหมายบางอย่าง
หรือเพื่อสื่อนัยพิเศษบางอย่างซ่อนเร้นไว้ มีผู้วิเคราะห์ว่าบท
ละครเรื่องนี้เป็นการระบายความกดดันทางจิตของผู้แต่งเหมือนการ
ระบายด้วยความฝันตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ชื่อของนางเอกคือ
นางตะแสงแพด หมายถึงที่ประหาร แสดงถึงการลงโทษตัวเอง
ในสวนลึก ในเวลาเดียวกันผู้แต่งอาศัยขนบนิยายกลอน ที่
เทวดา “อุ้มสม” ให้คู่พระนางได้อยู่ร่วมกันอย่างนาคอัศจรรย์ แต่
แทนที่จะให้อุ้มแอกพระเอกเข้ามาหานางเอก คุณสุวรรณกลับให้

เทวดาอุ้มเอานางเอกออกไปหาพระเอกซึ่งกำลังผจญภัยอยู่ในป่า เสมือนเป็นการแหวกวงล้อมของชนบประเพณีอันรัดรั้งไปสู่โลกแห่ง ธรรมชาติและสัญชาตญาณ ส่วน *อุณรุทธร้อยเรื่อง* เป็นเรื่องที่มี ตัวละครที่รู้จักกันอยู่แล้วจากบทประพันธ์หลากหลายมาแสดง บทบาทคละเคล้ากัน ความชวนช่นอยู่ที่ผู้อ่านไม่สามารถคาด เต่าว่าตัวละครใดจากเรื่องใดจะมีความสัมพันธ์กันท่ามกลาง อารมณ์ทั้งสุขและทุกข์

คุณพุ่มได้แสดงความเชื่อมั่นว่าการสร้างสรรค์ทาง หนังสือเป็นกิจของผู้รู้ที่จะกระทำให้สิ่งดีงามปรากฏถาวรเป็นที่ ประจักษ์เป็นเกียรติยศ คุณพุ่มแสดงความภาคภูมิใจที่ตน “แต่งกลอนอักษรได้” การที่บุคคลสามารถ “เขียนคำรำพัน.... ให้ตำรงแทนพงศาวดารได้” โดยไม่ต้องเป็นอาลักษณ์ใน ราชสำนัก เป็นอิทธิพลความคิดจากตะวันตกที่แผ่เข้ามาในยุคที่ มีความตื่นฟูทางปัญญาขึ้นแล้วร่วมร้อยปีดังที่กล่าวไว้ในเพลงยาว *เฉลิมพระเกียรติ* ว่า

จึงเขียนคำรำพันอัญชยม	เป็นปฐมตติยะอิษฐาน
ให้ตำรงแทนพงศาวดาร	แม้ใครอ่านอักษรจงถาวร
ด้วยฝรั่งอังกฤษชนิคนอก	เขามักออกหนังสืออักษร
ถ้าการตีผู้ใดในนคร	ที่ถาวรเกียรติยศเขาคว่า
ข้าพเจ้าเล่าเป็นผู้รู้ตำรา	มีคิดแต่งกลอนอักษรได้
เกณฑ์หนังสือสิ่งทั้งเมืองไทย	อาศัยในรณณินรินทร
เห็นมหัศจรรย์ยรรวรรค	จึงได้จดให้ประจักษ์เป็นอักษร

หลังสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความตื่นตัวของผู้คนที่จะ รับรู้เหตุการณ์บ้านเมืองทำให้ภาษาสำหรับชาวสารและสื่อความ คิดคือภาษาร้อยแก้วเติบโตขึ้น และเปลี่ยนไปในลักษณะที่ห่าง ไกลจากกวีนิพนธ์ร้อยแก้วที่รู้จักกันมาก่อน การสร้าง-เสพงาน เขียนได้แพร่ขยายกว้างขวางขึ้นพร้อมๆ กับความเติบโตของการ ศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับประชาชน

ไม่มีเหตุผลอันแน่ชัดพอที่จะชี้ว่า เพราะเหตุใดความ ละเมียดละไมและลึกซึ้งของเนื้อหาทางอารมณ์ของบทประพันธ์ ได้ถดถอยไป งานแปลจากวรรณคดีเอกเช่นงานเซกสเปียร์ดูจะ แพร่หลายน้อยกว่างานเชิงมรยม์ เช่น *นวนิยายเรื่อง ความ พยาบาท* และ *เทลมา* (แปลจาก *Vendetta* และ *Thelma* ของมารี คอแรลลี)

ในขณะที่บทความได้เป็นสื่อแสดงการหักล้างความคิด

ทางการเมือง (เช่นการโต้แย้งระหว่างรัชกาลที่ 6 ในนามปากกา ต่างๆ กับบุคคลที่พระองค์ทรงขนานนามว่าเป็น “พวกนักรู้การ เมือง”) นวนิยายกลับเป็นเรื่องเบาสมองที่เรียกกันว่า “เรื่อง อ่านเล่น” หรือมีไว้อ่าน “ฆ่าเวลา” สำหรับผู้มีเวลาเหลือเฟือ ซึ่งมักเป็นผู้หญิง นักเขียนหญิงดูจะเข้าใจความต้องการของ ตลาดในแง่นี้ได้ดี เรื่องอ่านเล่นจึงเป็นร้อยแก้วแบบใหม่แทนที่ นิยายกลอน (Romance) ของเก่า เรื่องเหล่านี้บางเรื่องเป็นที่ ติดอกติดใจกันจนถึงปัจจุบัน เช่น *บ้านทรายทอง* ของ ก. สุรางคนางค์ ซึ่งเป็นต้นแบบการต่อสู้ของนางเอกที่ด้อยใน ยศศักดิ์ แต่หยิ่งทะนงและโชคชะตาบันดาลให้ต้องมาผจญกับ การเหยียดหยามของคนชั้นสูง (ที่ยิ่งใหญ่แต่เพียงเปลือกนอก) แล้วกลับกลายเป็นผู้ชนะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนะใจพระเอก ทายาทของตระกูลนั้น เรื่องทำนองนี้มักเร้าใจด้วยความตักกัน อย่างขาว-ดำของคูปฏิบัติ แม้สะท้อนสำนึกขบถและแสดงความ ยิ่งใหญ่ของคนสามัญ แต่ตัวละครที่ขาดความซับซ้อนและการ เร้าอารมณ์อย่างโฉบเฉี่ยวในรูปของนิยายรัก ทำให้น่านักของ ความคิดด้อยไปกว่างานที่มีเนื้อหาทางการเมืองที่ผนวกกับ ความสำนึกเชิงสังคม (Social conscience) เช่น *ปิศาจของเสนีย์ เสาวพงศ์* ซึ่งมีลักษณะโรแมนติกในแง่ที่แสดงอุดมคติของคน หนุ่มสาวที่จะอุทิศตนเพื่อสังคม โดยยอมสละความสุขสบายและ ความรุ่งเรืองในชีวิตส่วนตัวออกไปทำงานเพื่อคนชนบท เสียสต่อ อันตรายและการดิ้นรนจากค่านิยมเก่า *ปิศาจ* ได้ชี้ว่าสำนึกขบถ ต่อความคิดที่ทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็น และสำหรับรัชนี้ตัวเอกฝ่าย หญิงนั้นเป็นการขบถต่อการสืบเชื้อสายตระกูลขุนนางอันเก่าแก่ ของตนด้วย

คุณสมบัติภายในของมนุษย์อาจเกี่ยวโยงกับการถือกำเนิด ในตระกูล “ผู้ดี” ในแง่ที่การถือกำเนิดนั้นเอื้ออำนวยให้ได้รับ ศึกษาอบรมให้มีคุณธรรมที่แท้ของมนุษย์ ดอกไม้สด (นามปากกา ของ ม.ล.บุปผา นิมมานเหมินท์) ได้ชี้ในนวนิยายเรื่อง *ผู้ดี* ของเธอว่า คุณสมบัติของผู้ดีซึ่งมีคุณธรรมที่แท้ก็คือการใช้ชีวิตด้วยสติปัญญา และวุฒิภาวะทางอารมณ์อย่างสง่างาม เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของ ดอกไม้สดย่อมมีที่มาจากหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์ผิด แผลกกันด้วยกรรม (การกระทำ) มากกว่าชาติกำเนิด

ความซับซ้อนของภาวะทางจิตในการเผชิญปัญหาที่เหนียว ไหน้ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมและชื่นชมเป็นลักษณะสำคัญของตัวละคร ของดอกไม้สด สิ่งนี้ทำให้ดอกไม้สดสอนธรรมะ หรืออีกนัยหนึ่ง สอนคติธรรมของชีวิตได้อย่างแนบเนียนในรูปของงานศิลปะ ใน

ผู้ประพันธ์ที่มีพื้นฐานแนวคิดทางพุทธศาสนา
มักแสดงว่าสภาพทุกข์สุข
เป็นสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงกันอยู่เสมอ
ในทางพุทธศาสนา
สิ่งที่เรียกว่าโลกียสุขที่กำกวมไม่มี
โลกียสุขเป็นสุขที่ไม่จีรัง

นี่แหละโลก งานชิ้นเอกในช่วงหลังของเธอ ปงชี้ว่าดอกไม้สดหันมาเพ่งเล็งชีวิตอย่างวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น ผู้แต่งสามารถซ่อนเร้นทัศนคติของตนไว้ และช่วยให้ขบคิดว่า ที่ว่า “นี่แหละโลก” โลกนี้คืออย่างไรกันแน่

สังคมโบราณมักเห็นว่าการงามและความดีเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้หญิง แต่ความรู้อาจไม่จำเป็นนัก ดอกไม้สดได้ชี้ว่า ความรู้อันลึกซึ้งที่สุดนั้น คือความรู้ความเข้าใจในชีวิต ซึ่งในที่สุดแล้วหญิงและชายก็ควรมีไม่ต่างกัน

ในงานของกฤษณา อโศกสิน (นามปากกาของสุภัฏญา ชลศึกษ์) ความผิดพลาดในชีวิตอาจเกิดขึ้นจากความเขลาซึ่งรวมทั้งความพ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหา ในป่ากามเทพ เคลียดเด็กสาวลูกกำพร้าซึ่งเป็น “ผู้เล่าเรื่อง” ดูเป็นคนดีอย่างสมเหตุผล เคลียดเข้าใจข้อดีของมนุษย์ในบุคคลที่ตนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วย ผู้อ่านอาจสังเกตเห็นได้ว่ากมลสันดานและความไฝของมนุษย์ประกอบกับศักยภาพในการขัดเกลาตนเป็นที่มาของวุฒิภาวะซึ่งไม่ขึ้นกับวัยเสมอไป สุขและทุกข์เป็นสิ่งเล็กน้อยเมื่อเทียบกับคุณค่าของจริยธรรมจากเนื้อหาอันหมั่นหม่อมต่อจริยธรรม ดังเช่นในเรื่อง น้ำเซาะทรายของผู้แต่งคนเดียวกัน ซึ่งสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์มาหลายครั้ง นวนิยายเรื่องนี้ชี้ว่าความสุขที่แท้บนความไม่ถูกต้องนั้นไม่มี ผู้อ่านอาจต้องคิดทบทวนว่า รักที่แท้มีจริงหรือไม่ แต่ความรักไม่ใช่สิ่งเดียวของชีวิต ความรักและใคร่ปรารถนาไปสู่ความรู้รอบรู้ เจ็บปวดและทุกข์ทรมานจากจุดตั้งต้นที่ทักทอกันว่าจะนำมาซึ่งความสุขสมหวังและหวานชื่น

ด้วยพื้นฐานทางปรัชญาพุทธศาสนา การถือว่าคุณธรรม

อันยิ่งใหญ่ของมนุษย์คือการผจญต่อความทุกข์ยังปรากฏอยู่ในงานของนักเขียนนวนิยายสมัยใหม่ เช่น ในงานของโบตัน (นามปากกาของ สุภา สิริสิงห์) เช่น ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด และทองเนื้อเก้า บุญรอดเป็นหญิงชนบทในยุคครุฑทออเมริกัน มีพี่สาวเป็นเมียเช่าของทหารอเมริกัน บุญรอดเอาตัวรอดจากอันตรายและพาตัวสู่ความสุขได้ด้วยบุญคือความดีในชาตินี้ เธอมีคุณสมบัติภายในที่ลึกซึ้ง ความสำเร็จในชีวิตของเธอจึงไม่ต้องพึ่งพารูปโฉมภายนอก นวนิยายของโบตันมีลักษณะเด่นที่การแก้ปัญหาของคนที่ไม่เกิดมายากจนและขาดความเสมอภาคทางโอกาสก็สามารถสร้างตนขึ้นด้วยความพากเพียรและเชื่อมั่นในความดีและที่สำคัญความสามารถของตนเอง

ผู้ประพันธ์ที่มีพื้นฐานแนวคิดทางพุทธศาสนามักแสดงว่าสภาพทุกข์สุขเป็นสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงกันอยู่เสมอ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่เรียกว่าโลกียสุขที่กำกวมไม่มี โลกียสุขเป็นสุขที่ไม่จีรัง แม้พุทธศาสนิกชนอาจเคยได้ยินคำอธิบายเช่นนี้อยู่บ้าง แต่ก็เช่นเดียวกับมนุษย์โดยทั่วไป โลกียสุขย่อมเฝ้าชวนให้แสวงหาและลุ่มหลงอยู่เสมอ บุญเหลือ (นามแฝงของ ม.ล. บุญเหลือ กุญชร เทพยสุวรรณ) เขียน *ทุดิยะวิเศษ* เล่าเรื่องของฉ้ออันซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์ ท่านผู้หญิง ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นทุดิยะจุลจอมเกล้าวิเศษ ซึ่งเป็นเครื่องราชฯ สูงสุดของฝ่ายใน (เรียกย่อๆ ว่า ทุดิยะวิเศษ) ฉ้ออันได้รับบรรดาศักดิ์นี้เพราะสามีได้อำนาจทางการเมืองเป็นอันดับสองในการปกครองประเทศรองจากผู้นำในระบบเผด็จการเมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาได้ 25 ปี สุขและทุกข์ของฉ้ออันดำเนินไปท่ามกลางความผันผวนของเหตุการณ์บ้านเมืองสามีของฉ้ออันเป็นนายทหารหนุ่ม

ผู้ทะเลาะวิวาทและมีศักยภาพในการโต้เถียงทางการเมือง สุขและทุกข์ของฉ้อฉลดูเหมือนเป็นสองด้านของเหรียญ บางครั้งเป็นมากกว่านั้น เพราะมันเหมือนสิ่งที่คละเคล้ากัน ฉ้อฉลมักฝังในความลึกลับของหัวใจสามี การเติบโตขึ้นในช่วงเก่าต่อใหม่ของฉ้อฉล ทำให้ฉ้อฉลขาดความรู้ที่จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าการเมือง แม้ว่าการเมืองจะได้เข้ามาพัวพันกับครอบครัวของเธอโดยตลอดความสุขด้วยยศ อำนาจและสรรเสริญดำเนินคละเคล้าไปกับความทุกข์ซึ่งดูจริงจังและลึกซึ้งกว่า ความทุกข์ของเธอเป็นภาวะโดดเดี่ยวไร้เพื่อน และห่างไกลจากสาระแห่งชีวิตอย่างแท้จริง จนกระทั่งสามีของเธอถูกฆ่าตาย ความทุกข์อันยิ่งใหญ่เมื่อขึ้นสู่จุดสูงสุดแล้วก็ผ่อนคลายลง เพราะความเข้าใจในความผันแปรของโลกธรรม

ในโลกสมัยใหม่ เมื่อข้อกำหนดทางจริยธรรมเริ่มคลอนแคลน บรรทัดฐานการให้คุณค่าของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากความดีเป็นความร่ำรวยและอำนาจ คนเล็ๆ ในสังคมที่อ่อนแอในทางจริยธรรมอาจตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยมอันพุ่งเพื่อตัวเองในเรื่องหลงใหลของภรรยา อโศกสิน เป็นโสเภณีที่จับชีวิตในต่างแดน เพราะยึดถือเงินเป็นสรณะสำหรับความมีหน้ามีตาในสังคม แม้จบการศึกษาถึงขั้นปริญญาตรีและมีกิจการงานทำอยู่แล้ว

การให้คุณค่าต่อความรักในชีวิตของปัจเจกบุคคล อาจยังมีความสำคัญอยู่ แต่ความรักนั้นก่อความสะทอนใจเพราะไม่มีอำนาจพอที่จะต่อสู้กับความเหงาและอ้างว้าง เช่นที่ สุวรรณี สุคนธา (นามปากกาของสุวรรณี สุคนธ์เที่ยง) เขียนความรักครั้งสุดท้าย นวนิยายซึ่งมีเค้าจากอัตชีวประวัติของผู้เขียนที่ต้องเป็นหม้ายตั้งแต่ยังสาว ต้องเลี้ยงดูบุตรเล็กๆ 4 คน ด้วยตัวเอง โดยปราศจากการเหลียวแลจากสามี รัส ตัวเอกในเรื่องนี้ต้องต่อสู้กับความเปล่าเปลี่ยว ความสำนึกผิดที่ไม่สามารถทำหน้าที่แม่ได้เต็มที่ การต่อสู้ปัญหาเรื่องการทำงานในเมืองหลวงอย่างตัวคนเดียว และการมีความรักครั้งใหม่ที่จะเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งในที่สุดดูเหมือนว่านำมาซึ่งความทุกข์อย่างสาหัส

สุวรรณี เป็นนักประพันธ์หญิงที่เขียนถึงอารมณ์ละเอียดละไมได้อย่างหาตัวจับยาก เรื่องที่สะทอนความสุขของเธอมักมีเค้าจากประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้ใกล้ชิด และเรียนรู้ธรรมชาติความสุขนั้นแวดล้อมด้วยความรักระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนในชนบท เช่นในงานที่เธอให้ชื่อว่า *สวนสัตว์*

อัญชัน (นามปากกาของอัญชลี วิวัฒน์ไชย) สามารถใช้เรื่องสั้นของเธอในชุด *อัญมณีแห่งชีวิต* เสนอเรื่องอันหนักหน่วงชวนใคร่ครวญ ผู้หญิงหลายคนสะทอนใจกับ “หม้อที่ขุดไม่ออก” ที่แสดงความอัปยศของหญิงที่ไม่อาจปลดปล่อยตัวเองจากความ เป็นทาสของความกลัวในอำนาจของสามี แต่อัญชันไม่ได้สนใจ แต่เรื่องผู้หญิงเท่านั้น เธอสามารถแสดงความรู้สึกขัดแย้งและความซับซ้อนของตัวละครชายในเรื่องอื่นด้วย เรื่องของอัญชัน ตั้งคำถามให้เราขบคิดว่าความอัปยศในสังคมเป็นผลจาก ลักษณะธรรมชาติของมนุษย์หรือปัจจัยทางสังคม (ที่มนุษย์ร่วมกันสร้างและตกเป็นทาสอย่างสาวยเกินแก้) หากจะยังมีความหวังอยู่บ้าง อัญชันได้ชี้ว่าความหวังนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความตระหนักของปัจเจกบุคคลต่อปัญหาของโลกเช่นเดียวกับตัวละคร บางตัวในเรื่องสั้นของเธอ

ศรีดาวเรือง (นามปากกาของ วรณา สวัสดิ์ศรี) เป็นนักเขียนหญิงอีกผู้หนึ่งซึ่งเริ่มต้นงานเขียนด้วยงานในแนวอัตถนิยม (Realism) งานของศรีดาวเรืองในยุคแรกเด่นด้วยการสะทอนภาพที่สามารถกระตุ้นการวิพากษ์วิจารณ์ได้ เช่น “คนตายหย่า” ชีวิตของคนยากจนที่เต็มไปด้วยความขาดแคลนและความทุกข์อาจต้องชดเชยด้วยทางออกง่ายๆ เช่น การซื้อผงชุรสแทนที่จะซื้อไข่ ซึ่งมีประโยชน์กว่า การเลือกรสมากกว่าประโยชน์ ก็คือการเติมสีสันให้ชีวิตอันแห้งแล้ง ซึ่งตกเป็นเหยื่อของความยากจน อันจำใจเข้าชาก และครอบงำอย่างยากจะหนีพ้น

ในที่สุดแล้วนักเขียนหญิงของไทยก็ได้ก้าวเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักเขียนชาย ในการเสนอการรับรู้ต่อชีวิตทั้งด้านทุกข์และสุขเป็นการยากที่จะแบ่งแยกและตัดขาดอารมณ์สุขและทุกข์ออกจากกัน อารมณ์ทั้งสองอย่างเป็นภาวะทางจิตอันซับซ้อนและมีหลายระดับ ทั้งผิวเผินลึกซึ้ง ทั้งเป็นมายาและจริงแท้ ในการรับรู้ของปัจเจก สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่สัมผัสและต้องหัวใจของมนุษย์อยู่ทุกเมื่อเชิ่ววัน สุขและทุกข์จะอยู่ในบงการของมนุษย์ได้หรือไม่นั้น เป็นสิ่งที่ท้าทายการพิจารณาของผู้อ่าน มโนทัศน์ต่อการกิจของวรรณคดีที่มีรากเหง้ามายาวนานในสังคมไทย แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีมีอาจตัดขาดจากชีวิต และวรรณคดีที่ลึกซึ้งคือวรรณคดีที่กระตุ้นให้เกิดการเพ่งพินิจต่อชีวิต